

Károli Gáspár Református Egyetem
Hittudományi Doktori Iskola

A Szentlélek iskolájában

***A doctrina* hermeneutikai szerepe Kálvin írásmagyarázatában**

A doktori értekezés téziszülete

A dolgozatot készítette: Czentrár Simon (Hittudományi
Doktori Iskola, Rendszeres teológiai és filozófiai alprogram)

A Doktori Iskola vezetője: Dr. habil. Balla Péter

Témavezető: Dr. Békési Sándor (Egyetemi docens, Rendszeres
Teológiai és Ökumenikai Tanszék)

Budapest

2020

Tézisek

1. A mennyei tanítás (*doctrina coelestis*) Kálvin szerint megismerhető.

2. A *doctrinát* szem előtt tartó olvasás Kálvinnál egy alázatos hermeneutikai alaphelyzetet jelent.

3. A *doctrina* Kálvin számára egy olyan hermeneutikai körben ragadható meg, mely a Szentírás és az az alapján megfogalmazott tanítás között mozog.

4. A kálvini *doctrina* jelentése az ígélet és beteljesedés bibliai-tipológiai mintázatában rajzolódik ki.

5. A *doctrina* fogalma segítséget nyújt ahhoz, hogy Kálvin hermeneutikai alapelveit organikus egészként, egymással való összefüggéseikben szemlélhessük.

Az értekezés rövid ismertetése

Az értekezés témája és célkitűzése

Magyar nyelven több tanulmány született már Kálvin János írásértelmezéséről, illetve néhány hermeneutikatörténeti mű is tárgyalja egy-egy fejezetében a reformátor írásszemléletét. Gánóczy Sándor és Stefan Scheld közösen elkészített monográfiáján kívül ugyanakkor ezen tanulmányok – terjedelmi korlátaik és vizsgálódásuk irányultsága miatt – nem tárgyalják mélyebben Kálvin hermeneutikájának episztemológiai alapjait, eszmetörténeti motivációit, valamint nincs lehetőségük részletebben (akár rendszerezve) elemezni annak sajátosságait.

A tézisfüzetben bemutatott doktori értekezés nem egy átfogó kálvini hermeneutika, hanem arra tesz kísérletet, hogy a reformátor életművének egyik központi kifejezését, a *doctrina* fogalmát előtérbe helyezve tárja fel írásmagyarázói munkásságának hermeneutikai előfeltevéseit. A dolgozat célja egyúttal az is, hogy a kálvini hermeneutika magyarul elérhető irodalmát egy további, kifejezetten református megközelítésű szemponttal gyarapítsa, mely az elsődleges forrásokhoz (elsősorban a kommentárokhoz) visszanyúlva, Kálvin saját gondolataival alá-

támasztva ad képet a reformátor írásértelmezéséről, s közben a legújabb kutatási eredményekbe is betekintést enged.

Alkalmazott módszerek

Az alapvetésekről szóló fejezet a kutatás előzetes megfontolásaival foglalkozik. A dolgozatban a kálvini hermeneutika a magyarázatot megelőző elméleti megalapozást jelenti, azaz a reformátor Szentírásról alkotott előfeltevései kerülnek a vizsgálódás középpontjába (2.1. fejezet). A hermeneutikai érdeklődés ebben az esetben elsősorban egy rendszeres teológiai megközelítést jelent, mely következtetéseit a reformátor dogmatikájának fényében vonja le, érveit teológiai-elméleti kapcsolópontok és alapelvek szerint rendezi (2.1.2. fejezet). Emellett a dolgozat – célkitűzésének megfelelően – az értelmezési gyakorlatban, azaz a bibliai könyvekhez írt magyarázataiban vizsgálja Kálvin hermeneutikai szemléletének nyomait (2.1.3. fejezet).

Kutatástörténeti megalapozás

Az alapvetések további része a kálvini hermeneutika kutatásának történetét tekinti át, és megvizsgálja, hogy az egyes irodalmak mely eszmetörténeti hatásokban keresik Kálvin írásértelmezésének fő motivációit (2.2. fejezet). Ez a fejezet

azokkal a fő irányzatokkal foglalkozik, melyekkel Kálvin a tanulmányai és a munkája közben találkozott: az egyházatyákkal, a skolasztika egyes irányzataival, a humanizmus képviselőivel, valamint a reformátorokkal (és hozzájuk kapcsolódóan magával a Szentírással is mint szemléletet formáló tényezővel).

A vizsgálódás fókuszának meghatározása

A központi fejezet először a *doctrina* és a *doctrina coelestis* kálvini fogalmát és teológiai jelentőségét tisztázza, illetve megvizsgálja annak hermeneutikai szerepét a reformátor írásmagyarázatában (3.1. fejezet). Ez az elemzés nagy mértékben épít azokra az elméletekre, melyek már eddig is hermeneutikai jelentőséget tulajdonítottak a *doctrina* fogalmának, emellett az újabb ismeretek szerint le is vonja azokat a konklúziókat, melyek az eddig csak kevésbé bejárt területen kínálóznak: a *doctrina* a Szentírásból megismerhető, megfogalmazható tanítás és tanulás, mely a kálvini szemlélet minden területére hatással van. A Szentlélek iskolájában nincs elmélet és gyakorlat, hanem egyetlen mennyei tanítás van, a *doctrina coelestis*, mely a Szentháromság Isten és – az istenismeret fényében – az önmagunk ismeretének egészét jelenti, az „üdvös tanítást” és a „kegyesség szabályát”; tehát egyúttal azonos a Krisztusban

gyökerező, újjáteremtett étellel, a megélt evangéliummal is. A leggyakorlatiasabb tan, és a tanhoz szüntelenül kapcsolódó gyakorlat.

A fókusz érvényesítése a vizsgáldási területen

A központi fejezet második egysége (3.2. fejezet) – a dolgozat érdemi részét képezve – az eddigiekben összegyűjtött ismereteket kamatoztatja: a kálvini hermeneutika legfontosabb alapelveivel összefüggésben vizsgálja az értelmezést alakító, megvallott és megélt *doctrinát*. Kálvin bibliamagyarázó műveiben elválaszthatatlan egységet képez a mennyei tanítás (*doctrina coelestis*), a Szentírás tanúsága, a hívők által megfogalmazott tanítás, valamint a személyes kegyesség. A reformátor írásszemléletét jellemző hermeneutikai tényezők így egy organikus felépülő szemléletmód alkotóelemeivé állnak össze; egy olyan dinamikus (és személyes részvételt feltételező) hermeneutikai folyamat részét képezik, mely az írott kijelentés és a rendszerezett tanítás között mozog. Ilyen szempontból pontos és lényegmegragadó kép adható mindenekelőtt a Szentlélekről szóló kálvini tanításról: Isten Lelke a titkos tanúságtételével megvilágosítja az olvasó előtt a mennyei tanítást, sőt, Ő teremti meg számára a megismerés feltételeit is. Emellett az értekezés

fókuszának köszönhetően olyan szempontokra is fény derül, melyek a szöveg minőségére vonatkoznak: a *doctrina* érthetővé teszi, hogy a Szentírás értelme Kálvin számára miért egyszerű és világos, miért oly fontos az *accommodatio* jelensége, a literális és természetes (*simplex*) értelem, valamint a szöveg középpontját és irányát jelentő *scopus*, aki maga Krisztus. Ez utóbbi szempont ugyanakkor továbbirányítja a kutató figyelmét a Biblia egészét (és egyúttal az egyház hitét is) szem előtt tartó szövetségi szemléletre, a figurális (tipológiai) értelemre, az önmagát magyarázó Írás kérdéskörére, a *regula fidei* mércéjére, valamint a szöveg építő jellegére (*aedificatio*), mely természet szerint az Írás elválaszthatatlan tulajdonsága.

Az értekezés harmadik, záró egysége (4. fejezet) öt tézisben, a *doctrina* fogalmának tükrében értékeli és foglalja össze a kálvini írásertelmezés legfőbb sajátosságait. Kálvin a Szentírást a Szentlélek iskolájának nevezi; érthető tehát, hogy miért kap ebben az értelmezési keretrendszerben központi szerepet a mennyei tanítás, a *doctrina coelestis*. Kálvin hermeneutikája egy átfogó szemléletmód a Biblia olvasásához, melynek jellemzője az isteni Szerző szándékának komolyan vétele, az Isten előtti alázat és reménység. A reformátor értelmezési alapelveinek ilyen szempontú rendszerezése segíthet abban, hogy

friss szemmel, a teológiai diszciplínákat együttesen megmozgatva tekinthessünk Kálvinra és az ő teológiatörténeti jelentőségére, valamint a Szentíráásra és annak olvasására is.

Az értekezés tárgyában megjelent publikációk

- A kálvini hermeneutika magyarországi gyümölcse. Hogyan olvassa Károli a zsoltárokat?, in: László Emőke – Pap Ferenc (szerk.): *Krisztust dalolni merem: Tanulmányok Békési Sándor hatvanötödik születésnapja alkalmából*, Cluj-Napoca, Románia, Presa Universitară Clujeană, 2020, 27–47.
- A doctrina fogalmának jelentősége Kálvin hermeneutikájában, *Collegium Doctorum* 15, 2019/2, 243–255.
- Irányzatok a kálvini hermeneutika kutatásában, *KRE-Dit II*, 2019/1, <http://www.kre-dit.hu/tanulmanyok/czentnar-simon-iranyzatok-a-kalvini-hermeneutika-kutatasaban/>
- Episztemológiai megfontolások Kálvin hermeneutikájában, in: Czentnár Simon – Nagy József – Nagy Levente (szerk.): *Beszéjétek el dicsőségét: Conferentia Rerum Divinarum 6.*, Budapest, KRE – L'Harmattan, 2019, 73–85.
- Hasonlóságok és különbségek Ágoston és Kálvin hermeneutikájában, in: D. Tóth Judit – Papp György (szerk.): *Az egyházatyák a reformáció és az ellenreformáció korában. Válogatás a Magyar Patrisztikai Társaság XVII.*

konferenciáján elhangzott előadások szerkesztett változataiból, Sárospatak, Hernád Kiadó, 2019, 64–84.

Kálvin hermeneutikája – két megközelítésben, *Theologiai Szemle, Új Folyam LX*, 2017/4, 276–283.

A szerző további publikációi

Kamatoztatott örökség: Kurucz György (szerk.): Protestantism, Knowledge and the World of Science (recenzió), *Credo XXIV*, 2018/1–2, 128-130.

Fabiny Tibor: Az eljövendő árnyékai. A figurális-tipológiai olvasás (recenzió), *Vigilia LXXXIII*, 2018/8, 631–634.

Paul Ricoeur: Bibliai hermeneutika (recenzió), *Vallástudományi Szemle XII*, 2017/1, 141–145.

In the School of the Holy Spirit

The hermeneutical role of the term ‘doctrina’ in Calvin’s
interpretation

There are many articles available in Hungarian on John Calvin’s hermeneutics. However, only a few of them is able to discuss its epistemological principles, the background concepts, or its main features in a great detail. There is a monograph by Alexandre Ganoczy and Stefan Scheld that was translated to Hungarian, which is of a great worth when one would like to understand Calvin’s hermeneutics in the light of Humanism and the Reformation movement, especially from a Roman Catholic perspective. There is more to be said on this topic, according to newer investigations, though.

The dissertation presented in this summary does not intend to be a comprehensive presentation of Calvin’s hermeneutics but it is an attempt to explore the great Reformer’s presuppositions and interpretative principles from the aspect of ‘doctrina,’ which is a central term in Calvin’s thinking. Furthermore, the goal of this research is to give an insight into the recent discoveries about the Reformer’s hermeneutics for

Hungarian readers, to represent a Reformed viewpoint on this topic, and to give an evidence for the plausibility of the approach of ‘doctrina’ by giving a convincing selection of the Reformer’s writings (his commentaries in the first place), too. As a result of this, it turns out that the term ‘doctrina’ does not have a strict meaning for Calvin but it is a dynamic concept that can be described as an act of teaching as well as the object of teaching, moreover as the theory and the practice of Biblical thinking and Christian life.

After giving an overview of the history of research on Calvin’s hermeneutics, a careful definition is given for the term ‘doctrina,’ which makes it possible to analyze the different hermeneutical principles of Calvin from an integrative viewpoint. The firstmost hermeneutical principle is the inner testimony of the Holy Spirit, which – as the chief epistemological prerequisite – enables the believer to understand the heavenly teaching. Besides the main principle, there are further principles that describe the nature of the text. It turns out that the term ‘doctrina’ gives a profound explanation to these principles: it reflects the simplicity and the clearness of the Bible, it shows the importance of divine accommodation, it reveals the true content of literal and natural

meaning, and it also makes clear that the scope of the Bible is Christ Himself. Some of the principles applies to the whole Scripture: the term ‘doctrina’ supports the concept of covenant theology, typological interpretation (typological viewpoint), the concept of Scripture interpreting itself, the principle of ‘regula fidei,’ and the edification of the Church, which is also an attribute of the Biblical text by nature.

Finally, the main conclusions of the dissertation can be summarized in five theses:

1. According to Calvin, the heavenly doctrine (‘doctrina coelestis’) can be truly known.
2. For Calvin, the reading that keeps ‘doctrina’ in mind supposes substantially a humble attitude.
3. One can grasp ‘doctrina’ in a hermeneutical circle that assumes a movement between the Scripture and the teaching based on Scripture, according to Calvin.
4. For Calvin, the meaning of ‘doctrina’ is displayed in the biblical-typological pattern of promise and fulfilment.
5. The term ‘doctrina’ contributes to an approach that views Calvin’s hermeneutical principles as an interconnected system or as an organic whole.

